

SİVİL TOPLUM SEKTÖRÜNDE YENİ ÖRGÜTLENME MODELİ: SOSYAL GİRİŞİMCİLİK *

A NEW ORGANIZATIONAL MODEL IN THE CIVIL SOCIETY SECTOR: SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Ülkü Neslihan AKTAŞ **

Memduh Eren GİDERLER ***

Erdal AKDEVE ****

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, sivil toplum sektörünün toplumsal katkı misyonundaki dönüşümünün sosyal girişimcilik olgusuyla anlaşılmasını sağlamaktır. Sivil toplum kuruluşları tarafından hangi alanlarda sosyal girişimcilik faaliyetleri yürütüldüğü ve sivil toplum sektörünün sosyal girişimcilik faaliyetlerinin yürütülmesi aşamasında hangi sorunlarla karşılaştığının keşfedilmesine yönelik betimsel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu amaç kapsamında sivil toplumun önemi, Türkiye’de sivil toplumun gelişimi ve mevcut durumu, sivil toplum sektöründe derneklerin konumu ve sosyal girişimcilik konularında literatür taraması yapılmıştır. Türkiye’de sivil toplum sektöründeki sosyal girişimcilik kapasitesinin seviyesi sorgulanmış ve sosyal girişimcilik faaliyetlerinin mevcut durumuyla ilgili veri toplanmıştır. Araştırma kapsamının Türkiye olması ve ülkedeki sosyal girişimlerin büyük çoğunluğunun dernek tüzel kişiliğine sahip olması sebebiyle sivil toplum sektörü özelinde derneklerin incelenmesi uygun görülmüştür. Hazırlanan soru setleri ile bir anket formu oluşturulmuş ve Türkiye’nin çeşitli illerinde farklı alanlarda faaliyet gösteren derneklere uygulanmıştır. Anket çalışması sonucu elde edilen veriler değerlendirilerek sivil toplum sektöründeki sosyal girişimcilik olgusuna dair bir çerçeve sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Girişimcilik, Sivil Toplum Sektörü, Dernekler

* Bu çalışmada kullanılan verilere 2019 yılında T.C. İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen “STK İhtiyaç Belgesi ve Sivil Toplum Strateji Planı Hazırlanması” projesi saha faaliyetleri aracılığı ile ulaşılmıştır.

** Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Araştırma Merkezi, ulku.aktas@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1932-6679

*** Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İşletme Bölümü, memduheren.giderler@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1062-7205

**** Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İşletme Bölümü, erdal.akdeve@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4133-976X

Abstract

The main purpose of this research is to explore the transformation of the civil society sector in its social contribution mission through the phenomenon of social entrepreneurship. A descriptive research is carried out to discover in which areas social entrepreneurship activities are implemented, as well as the challenges faced by civil society sector during the execution of social entrepreneurship activities. Within the scope of this purpose, a literature review was conducted to examine the importance of civil society, the development and current situation of civil society in Turkey, the position of associations in the sector and social entrepreneurship. Within the scope of this research, the level of social entrepreneurship capacity in the civil society sector in Turkey was questioned and data on the current status of social entrepreneurship activities were collected. Since the majority of the social enterprises in Turkey have the legal entity of the associations, it was deemed appropriate to examine the associations in the non-governmental sector. A questionnaire was distributed to associations operating in different fields in various provinces of Turkey. By evaluating the data, a framework was developed to better understand the phenomenon of social entrepreneurship in the civil society sector.

Keywords: Social Entrepreneurship, Civil Society Sector, Associations

1. Giriş

Günümüzde yaşanan hızlı ve kapsamlı değişimler sonucu toplumlar yeni ve daha karmaşık sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Karakteristik olarak oldukça farklılaşan bu sorunların bilinen ve geleneksel olanın ötesinde yeni yöntem ve yaklaşımlarla çözüme kavuşturulması ihtiyacı gözlemlenmektedir. Bu aşamada öne çıkan iki olgunun daha kritik bir öneme sahip olduğu tespit edilmektedir: sivil toplum ve sosyal girişimcilik. Bilinenden farklı olan daha karmaşık ve yeni toplumsal sorunların çözümü ve beklentilerin karşılanmasında sivil toplum sektörünün rolü ve etkinliği değişmekte, kamu ve özel sektör bağlamında çeşitli yeni iş modeli rol ve davranışlarıyla katkı sağlamaktadır. Bu iş modellerinden en dikkat çeken günümüzde yeni bir girişimcilik türü olarak ifade edilen sosyal girişimcilik şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Sivil toplum örgütlerinin sayısında yaşanan artış ve çeşitli ekonomik sorunlar, ekonomik değerden ziyade sosyal değer yaratmayı amaçlayan örgütlerde sürdürülebilirliğin sağlanması aşamasında zorluklara sebep olarak arz ve talep arasında büyüyen bir uyumsuzluğa yol açmaktadır. Bu durum sivil toplum örgütlerini girişimcilik kapasitelerini artırmaya, devlet ve özel sektör ile yeni ortaklıklar arayarak kaynaklarını çeşitlendirmeye yöneltmiştir (Kanter & Summers, 1987). Sivil toplum aktörleri için sosyal girişimcilik, sosyal değişimin itici gücünü (Nicholls, 2006, s.3), yeni melez ortaklıklar için bir alanı (Austin, Stevenson & Wei-Skillern, 2006) veya bir siyasi dönüşüm ve güçlendirme modelini (Alvord, Brown & Letts, 2004) temsil etmektedir. Huybrechts ve Nichols'a göre (2012) sosyal girişimcilik hem büyüyen bir hibrit eylem alanını temsil etmekte hem de piyasanın, devletin ve sivil toplumun rolleri ve sınırlarının daha geniş çapta yeniden uyarlanması için bir katalizör olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası araştırmalarda yer alan bu varsayımlar göstermektedir ki, sivil toplum ve sosyal girişimcilik birbirlerini tamamlayan ve destekleyen alanlar olarak incelenmesi gereken olgular haline gelmiştir.

Sosyal girişimcilik ile ilgili ulusal yazına bakıldığında (Aslan, Araza & Bulut, 2012; Özdevecioğlu & Cingöz, 2009; Taş & Şemşek, 2017) sivil toplum sektörü ile doğrudan ilişkilendirilmediği görülmektedir. Ancak ülkemizde yasal düzenlemesi bulunmayan sosyal girişimcilik faaliyetleri genelde sivil toplum kuruluşlarının tüzel kişilikleri bünyesinde yürütülmektedir. Örneğin, Ashoka Türkiye üyesi 21 sosyal girişimden 12'si dernek, 4'ü vakıf, 2'si kooperatif ve 3'ü şirket şeklinde örgütlenmiştir (Işık, 2015, s.74). Ayrıca, British Council Türkiye (2019) tarafından yürütülen bir araştırmaya göre Türkiye'deki sosyal girişimlerin çoğu (%28,7) kooperatif tüzel kişiliğine sahip iken %18,6'sı limited şirket ve %18,6'sı şahıs şirketi olarak kayıtlıdır. Sosyal girişimlerin bir kısmı (%14) dernek yapısını tercih ederken %3,1'i ise vakıf yapısını tercih etmektedir. Söz konusu araştırmada, Türkiye'deki sosyal girişimlerin %10'unun resmi bir yasal statüye sahip olmadığı belirtilmektedir (British Council Türkiye, 2019, s.54).

İlgili yazın incelendiğinde sosyal girişimciliğin kavramsal çerçevesi (Aslan, Araza & Bulut, 2012; Katı & Toker, 2021), sosyal girişimcilerin genel özellikleri (Özdevecioğlu & Cingöz, 2009), sosyal girişimciliğin gelişimi (Sönmez, Arıker & Toksoy, 2016) ve sosyal girişimcilik örneklerinin bulunduğu araştırmalar (Kaya, 2019, ss.1438-1442; Taş & Şemşek, 2017) ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple, ülkemizde sosyal girişimcilikle ilgili yapılan araştırmaların sivil toplum sektörünü analiz kapsamına kısmen dahil etmiş olması önemli bir eksik olarak görülmektedir. Bu araştırma kapsamında sivil toplum alanındaki çalışmalara sosyal girişimcilik olgusunun dahil edilmesiyle ülkemizde sivil toplum sektörünün daha kapsamlı bir biçimde keşfedilerek ele alınabileceği ve ilgili alana katkı sunulabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, sivil toplum sektörünün toplumsal katkı misyonundaki dönüşümünün sosyal girişimcilik olgusuyla anlaşılmasını sağlamaktır. Sivil toplum kuruluşları tarafından hangi alanlarda sosyal girişimcilik faaliyetleri yürütüldüğü ve sivil toplum sektörünün sosyal girişimcilik faaliyetlerinin yürütülmesi aşamasında hangi sorunlarla karşılaştığının keşfedilmesine yönelik betimsel bir araştırma gerçekleştirilmektedir. Bu amaç kapsamında sivil toplumun önemi, Türkiye'de sivil toplumun gelişimi ve mevcut durumu, sivil toplum sektöründe derneklerin konumu ve sosyal girişimcilik konularında literatür taraması yapılmıştır. Sivil toplum sektöründe hangi alanlarda sosyal girişimcilik faaliyetleri yürütüldüğü ve sivil toplum sektörünün sosyal girişimcilik faaliyetlerinin yürütülmesi aşamasında hangi sorunlarla karşılaştığı sorularına cevap verecek şekilde veri toplama yöntemi saptanmıştır. Bu araştırma kapsamında Türkiye'de sivil toplum sektöründe sosyal girişimcilik kapasitesinin hangi seviyede olduğu sorgulanmış ve sosyal girişimcilik faaliyetlerinin mevcut durumuna yönelik veri toplanmıştır. Araştırma kapsamının Türkiye olması ve ülkedeki sosyal girişimlerin büyük çoğunluğunun dernek tüzel kişiliğine sahip olması sebebiyle sivil toplum sektörü özelinde derneklerin incelenmesi uygun görülmüştür. Hazırlanan soru setleri ile bir anket formu oluşturulmuş ve Türkiye'nin çeşitli illerinde farklı alanlarda faaliyet gösteren derneklere uygulanmıştır. Anket çalışması sonucu elde edilen veriler değerlendirilerek sivil toplum sektöründeki sosyal girişimcilik olgusuna dair bir çerçeve sunulmuştur.

2. 1. Teorik Çerçeve

2.1.1. Sivil Toplum Kavramı

Sivil toplum kuruluşları 20. ve 21. yüzyılın çağdaş demokratik düzenlerinde toplumsal değişimin temel ve birincil aktörlerinden birisi olarak ortaya çıkmış ve bu konumu giderek daha da güçlenmiştir. Öyle ki günümüzde sivil toplum kuruluşlarının etkisinin yerel ve ulusal alanın ötesine geçip bölgesel ve küresel bir nitelik kazandığı da sıklıkla ifade edilmiştir (Keyman, 2004, ss.5-10). Son dönemde sivil toplum örgütlerinin uluslararası şirketler ile ekonomi ve finans kuruluşları kadar etkin olduğu savunulmaktadır (Tester, 2014, s.46).

“Sivil” sözcüğünün kökü Latince’den gelmekte ve yurttaş anlamını taşımaktadır. “Sivil toplum” ise Fransızca “société civile” şeklinde yer alan kullanımdan gelmekte ve yurttaşların kendi iradeleri ile yarattıkları yaşam sahası anlamına gelmektedir (Güneş, 2004, s.1). Keyman’a (2004) göre sivil toplumun tecrübe ettiği gelişim ve canlanma süreci, sivil toplum kelimesinin anlamı da ciddi bir değişim yaşamıştır. Keyman (2004) sivil toplumu “toplumsal sorunlara etkili ve uzun dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan” olarak tanımlarken, Sarıbay’a (2000) göre sivil toplum; “gönüllü, kendi kendini meydana getiren, kendi destekleri ile ayakta kalan, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracılık yapma özelliğine sahip örgütlü sosyal bir yapılanmadır”. Gündüz ve Kaya’ya (2014) göre ise devlet ile toplum arasında yer alan sivil toplum katılımcı ve demokratik bir kademeyi ifade etmektedir.

Yazında tam anlamıyla bir uzlaşma sağlanamamış olsa da pek çok araştırmacıya göre sivil toplumun başat fonksiyonları arasında kendi ilgi alanı doğrultusunda kamuoyu oluşturmak, birey ve grupların talepleri hakkında farkındalık yaratmak, kişisel gelişimi desteklemek, kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerinin yetersiz olduğu veya desteğe ihtiyaç duyduğu alanlarda projeler üreterek topluma katkı sağlamak, vatandaşlık bilincini geliştirmek, çoğulcu toplum yapısının oluşumunu sağlamak suretiyle toplumsal müzakere zemini hazırlamak ve uzlaşmaya katkıda bulunmak, toplumda bilgi eksikliği bulunan konularda toplumu aydınlatmak, siyasi karar mekanizmalarına baskı uygulayarak alternatif ve yenilikçi seçenekler üretmek gibi işlevler yer almaktadır (Aktan & Çoban, 2006; Arslan, 2001, s.127; Özbudun, 1999, s.113; Özer, 2008, s.90). Avrupa Komisyonu’na göre sivil toplum yalnızca siyasi partilerden bağımsız bir alanı değil aynı zamanda ticari çıkar gözetmeyen ve vatandaş ile kamu otoriteleri arasında arabulucu bir rol oynayan alanı da temsil etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2001, s.13).

Sonuç olarak gelişmiş bir sivil toplum; katılımcı demokrasi, toplumsal müzakere ve ilerlemeye yönelik kalkınma için elzem olarak değerlendirilmektedir. Gelişmiş toplumlarda sivil toplum kuruluşlarının toplumda itici güç olma anlamında oldukça önemli olduğu, fakat Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının bu konuda henüz yeterli etkinlik düzeyine sahip olmadığı yönünde yazında yaygın

bir görüş olmakla birlikte bu alanda son yıllarda ciddi bir hareketlenme olduğu da öne sürülmektedir (Çarkoğlu & Aytaç, 2015; Keyman & Öniş, 2007; Şahin & Akboğa, 2019; Talas, 2011, ss.395-397).

2.1.2. Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi

Küreselleşmenin etkilerinden biri olarak insanların daha etkileşimli bir şekilde bir arada yaşadığı, bunun sonucunda ise kültürel olarak yakınlığı savunulmakta ve toplumsal olarak kolektif bir yapının dünyada hakim olmaya başladığı ileri sürülmektedir (Talas, 2011, s.398). Özellikle 1980’lerden bu yana, dünyada yaşanan gelişmeler sonucu sivil toplum olgusunun ön plana çıktığı ve benzer şekilde Türkiye’de de geliştiği görülmektedir (Keyman & Öniş, 2007). Türkiye’de sivil toplum sektörünün gelişim tarihini incelediğimizde Cumhuriyet döneminde aktif bir sivil toplum anlayışının gelişmediği vurgulanmaktadır (Kaplancıl, 2010, ss.72-80). Bunun temel sebepleri olarak modernleşme sürecinin etkileri, tek parti dönemi ve etkilerini zaman geçtikçe farklı şekillerde gösteren merkezi-yetçi yapı ile ekonomide devletçiliğin ön plana çıkması öne sürülebilir (Çaha, 2000, s.76; Mardin, 2006, ss.12-13). Çok partili döneme geçişin yanı sıra sanayileşme çabaları, kırsaldan kente göç, II. Dünya Savaşı’nın Türkiye’ye etkileri gibi süreçler de toplumsal yapının değişmesinde etkili olmuştur. Söz konusu siyasi, sosyal ve ekonomik değişimler doğrudan ve dolaylı bir şekilde, sivil toplum düşüncesinde hareketlilik sağlamıştır. Bunun yanı sıra, bu canlanmada 10 Haziran 1946 tarihinde değiştirilen Cemiyetler Kanunu’nun da payı bulunmaktadır. Cemiyetler Kanunu ile birlikte çeşitli cemiyetlerin ve işçi sendikalarının kurulması konularında serbestlik sağlanmıştır (Özkiraz & Arslanel, 2015). Her ne kadar 1947 yılında işçi sendikalarına kısıtlamalar getirilmiş ve işçi sendikaları kapatılmaya çalışılmış olsa da ilgili kanun insanların dernekler, birlikler ve cemiyetler etrafında örgütlenmelerinin yolunu açmıştır. Çünkü Cemiyetler Kanunu ile gelen serbestlik sendikalaşma ve işçi hareketleri ile birlikte sivil toplum alanında bir kıvılcım yaratmıştır.

Tosun’un (2001) yapmış olduğu çalışmaya göre 1958 yılında Türkiye’de 394 işçi sendikası ve 18 işçi sendikası birliği bulunmaktadır. Sendikalaşma ve işçi hareketleri özellikle toplumun genç kesimleri üzerinde tezahür etmiş ve üniversite öğrencileri işçi hareketlerini destekleyici faaliyetler düzenleyen dernekler etrafında bir araya gelmeye başlamıştır. Cemiyetler Kanunu ile 1946 yılında 733 olan dernek sayısı 1950’de 2011 dernek, 1951 yılında 2470 dernek, 1955 yılında 7086 dernek ve 1960 yılında ise bu sayı 18.958 olmuştur (Toksöz, 1986, s.383). Bu dönemdeki dernekler genelde siyasi faaliyetler ve siyasi ideolojiden uzaklaşmadığından siyasete bağımlı bir biçimde şekillenmiştir. Bu sebeple dönemin siyasi konjonktürü içerisinde gelişen sivil toplum kuruluşlarının her ne kadar sayıları artmış olsa da toplumsal katkı sunmada yetersiz kaldıkları düşünülmektedir (Tosun, 2001, ss.10-17).

1961 Anayasası’nın sendikal faaliyetlere tanıdığı haklar, 1970’li yılların siyasi atmosferi ve ideolojiler üzerinden artan toplumsal kutuplaşmalar, siyasetin tekrar sivil toplumu etkilemesine neden olmuştur. 1971 Muhtırası ile birlikte sivil toplum bu kutuplaşmadan sorumlu tutulmuş ve çeşitli kısıtlamalara maruz kalmıştır. Günümüzdeki anlamıyla sivil toplumun ilk nüveleri Türkiye için 1940’lı yıllarda görülmeye başlasa da kayda değer ve anlamlı bir nicel ve nitel artış ile toplumdaki rolü 1980’li yıllardan sonra kendisini göstermiştir (Toprak, 1996, ss.94-102). Değişen siyasi yapı ile

ekonomide devletçilikten neo-liberal politikalara geçiş, başta mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal yapıda olmak üzere topluma dair pek çok alanda ciddi dönüşümlere sebep olmuştur. Sivil toplumun yapısı da bu dönüşümden oldukça etkilenmiştir. Bu dönemdeki sivil siyasete müdahale eden askeri darbenin siyasi yaşamda neden olduğu atmosfer, toplumsal hayatı hem doğrudan hem de dolaylı yollardan oldukça etkilemiş; bu değişikliğin denetim ve hızlandırıcı gücü olarak çeşitli sivil toplum yapılanmalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Yıldız, 2007, ss.53-54). Derneklerin ve vakıfların siyasetle olan yakın ilişkisine ket vurmuş, işçi hareketlerini ve işçilerin sendikalaşmasını zayıflatırken işveren cephesinde büyük, kapsamlı örgütlenmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özel sektördeki güç sahibi aydınlar ve belirli kesimler, askeri darbelerin bir nedeni olarak sivil toplum örgütlerinin yetersizliğini öne süren tartışmalar içine girmişlerdir. Sivil toplumun yarattıkları etki bağlamındaki yetersizlikleri ve darbe ilişkisi üzerine tartışmaların artması, sivil toplumun önemi üzerine konuşmaların ve faaliyetlerin artmasını da beraberinde getirmiştir (Keyman & Öniş, 2007). Bu dönemde neo-liberal politikalarla devletin ekonomik anlamda geri plana çekilmesi, serbest piyasa ekonomisinin yükselişi, bireysel hak ve özgürlükler çerçevesinde yansıma bularak toplumu dönüştürmeye başlamasıyla sivil toplum kuruluşlarının sayısındaki artış ilişkilendirilmektedir (Keyman, 2006, ss.17-18; Çaha, 2007, s.113).

2000’li yıllar ile birlikte ekonomide iyileşmenin sağlanması, siyasal alanda istikrarın yakalanması ve Avrupa Birliği uyum süreçleri sivil toplum kuruluşlarının niceliksel olarak gelişmesini sağlarken niteliksel olarak gelişmesi için de itici bir güç olmuştur. Bu süreçte, sivil toplum kuruluşları çalışma alanları ve amaçları noktasında çeşitlilik gösterse de belirli noktalarda kümelenmeler mevcut hale gelmiştir. Bu kümelenmeler arasında inanç temelli/dini hizmet veren, spor/sanat gibi kişisel gelişim ile ilgilenen, belirli meslek gruplarının çıkarlarını temsil eden, araştırma geliştirmeye yönelik faaliyetler gösteren, hak savunuculuğu yapan, dezavantajlı grupların yaşam standartlarını yükseltmeyi hedefleyen dernekler ön plana çıkmıştır. Her ne kadar niteliksel ve niceliksel anlamda son dönemde iyileşmeler söz konusu olsa da çeşitli noktalarda sıkıntı yaşayan sivil toplum kuruluşlarının sayısı oldukça fazladır. 2000’li yıllara dair yapılan araştırmalar da devletin sivil toplum üzerinde müdahalesinin bulunduğuna işaret etmektedir (Atalay, 2019, ss.439-442; Danış & Nazlı, 2019; Özler & Sarkissian, 2011).

2.1.3. Türkiye’de Dernekler

Uluslararası yazına bakıldığında ülkelerin sivil toplum yapısı ile ilgili olarak yakın veya aynı anlamlara gelen çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlar bulunduğu ülkelerin sivil toplum yapısı ile ilgili olup kendi ülke içi gelişimleri sonucu farklılık gösterebilmektedir. Ancak yazında en çok kullanılan kavramlara örnek olarak üçüncü sektör (third sector), kâr amacı gütmeyen örgütler (non-profit organizations), hükümet dışı örgütler (non-governmental organizations) ve gönüllü örgütler (voluntary organizations) gösterilebilir. Türkiye’de genellikle sivil toplum kuruluşları (civil society organizations), kâr amacı gütmeyen kuruluş (NPO) ve hükümet dışı kuruluşlar (NGOs) kavramları kullanılmaktadır. Öyle ki, Türkiye’deki sivil toplum tanımlarında bahsedilen üç kavrama da

değinilen açıklamalar bulunabilir. Örneğin, sivil toplum kuruluşları, hükümete dâhil olmayan, yasal olarak şahıslardan/gruplardan oluşturulan, kâr amacı gütmeyen toplum yararına hareket eden ve hükümet dışı örgüt şeklinde tanımlanabilmektedir (Yıldırım, 2004, s.52).

Sivil toplum farklı örgütlenme biçimleri içinde gelişebilir. Tarihsel sürece bakıldığında Osmanlı'da sivil toplum kuruluşları tarzında yapılanmaların cemaat, cemiyet, lonca ve vakıf şeklinde isimlendirildiği söylenebilir (Çaha, 2006, s.39). Bugün ise sivil toplum kuruluşlarını özellikleri konusunda mutabakat sağlanamasa da kâr amacı gütmeyen, gönüllülüğü esas alan, toplum yararını gözetken, daha esnek bir yapıya sahip, belirli bir amaç etrafında organize olan, bağımsız kuruluşların beş temel şekilde örgütlendiği söylenebilir: (1) Dernekler, (2) Vakıflar, (3) Sendikalar, (4) Meslek odaları ve (5) Kooperatifler.

Tablo 1. Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlenme Türü

Örgütlenme Türü	Sayı	Veri Tarihi
Dernekler ¹	104.123	2022
Vakıflar ²	5.479	2021
İşçi Sendikaları ³	218	2022
Kamu İşçileri Sendikaları ⁴	235	2022
Kooperatifler ⁵	84.232	2022

Kişi ve/veya gruplar güttükleri amaçları doğrultusunda sivil toplum örgütlenmesi altında bir araya gelmekte özgürdür. İlgili mevzuat doğrultusunda kendilerine uygun sivil toplum örgütlenmeleri anlamında tüzel kişiliğe sahip olmayan çeşitli platformlara ve girişimlere dâhil olabildiği ve/veya kurabildiği gibi dernek veya vakıf statüsünde de sivil toplum kuruluşlarına dâhil olabilir veya kullanılabilir. Küresel düzeyde tüzel kişiliği olsun ya da olmasın vakıflar, birlikler, odalar, sendikalar, platformlar, inisiyatifler ve girişimciler STK olarak kabul edilmektedir. Ancak mevzuat açısından yaklaşıldığında Türkiye'de STK'lar temelde yasal örgütlenme biçimi olarak dernek, vakıf veya kooperatif statüsünde bir araya gelmektedir.

Ülkemizde sivil toplum kuruluşu denildiğinde ilk akla gelen yapı derneklerdir. İşçileri Bakanlığı tarafından 2009 yılında yapılan bir araştırmaya göre "sivil toplum denilince ilk akla gelen kuruluş sizce hangisidir?" sorusuna ankete katılanların %72'si "Dernekler" cevabını vermiştir. Dernekler, ilgili mevzuatta öngörülen asgari sayıdaki kişilerin belirli bir amaç doğrultusunda bir araya geldiği, tüm faaliyetlerin gönüllülük esasıyla yapıldığı ve hazırlanan dernek tüzüğüne göre örgütlendiği

1 Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 29.07.2022

2 Vakıflar Genel Müdürlüğü, 11.08.2021

3 31 Temmuz 2019 tarihli ve 30.848 sayılı Resmi Gazete, 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Gereğince; İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2022 Temmuz Ayı İstatistikleri Hakkında Tebliğ.

4 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

5 Ticaret Bakanlığı

kuruluşlardır. 5253 sayılı Dernekler Kanunu'na göre “dernekler, kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip topluluklardır.”

2.1.4. Sivil Toplumun Katkı Oluşturma Modeli: Sosyal Girişimcilik

Bir toplum, içinde bulunduğu coğrafi, demografik, ekonomik ve sosyal koşullara göre farklı sorunlara ve gereksinimlere sahiptir. Bu sorunların çözümü ve gereksinimlerin karşılanması için kamu, özel ve sivil toplum sektörlerinden farklı çözüm yolları üretilmesi beklenmektedir. Topluların geleceksel yapıdan modern yapıya geçmesinin etkisi ile değişen sosyal yapı ise yeni sorunların çözümü ve beklentilerin karşılanması için alternatif modelleri ortaya çıkarmıştır (Demir, 2014, ss.347-348). Bu noktada “sosyal girişimcilik” olgusu devreye girmektedir. Kamusal kaynakların pek çok sosyal alanda azaldığı ve serbest piyasa ekonomisinin pek çok toplumsal soruna el attığı günümüz dünyasında, sosyal girişimcilik giderek daha da gelişen bir olgu olarak karşımıza çıkmakta ve 21. yüzyıl dünyasında toplumların kalkınması için gerekli bir unsur olarak görülmektedir (Mostovova, 2019, ss.79-80; Peredo & McLean, 2006).

İktisat alanında girişimcilik, dört üretim faktöründen birisi olarak kabul edilmektedir (Ersoy, 2010). Hammadde ve toprak gibi elementleri barındıran doğal kaynaklar, işgücü ve sermayenin yanında dördüncü unsur olarak yer alan girişimcilik faktörü “mal ve servis üretmek amacıyla diğer üç üretim faktörünü bir araya getirmek için gerekli riski alma ve becerilere sahip olma” (Griffin & Pustay, 2001) olarak tanımlanmaktadır. Girişimcilik kavramının alt bir başlığı olarak da tanımlanan sosyal girişimcilik ise yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yeni bir kavram olmasına karşın sosyal girişimciliğin çok eski ve yüzyıllardır var olduğu da öne sürülmektedir (Dess, 2001, s.1; Johnson, 2000; Özdevecioğlu & Cingöz, 2009). Bu bağlamda, sosyal girişimcilik kavramı sosyal ihtiyaçları karşılamak ve sosyal değişim yaratmak için yenilikçi fikirler ve uygulamalarla ekonomik ve sosyal değerler yaratmak ve geliştirmek anlamına gelmektedir (Mair & Marti, 2006). Bununla birlikte sürdürülebilirliğin en önemli bileşeni olarak görülmekte ve yenilikçi faaliyetlere işaret etmektedir (Ateş, 2017, s.68; Bornstein & Davis, 2010; Dacin, Dacin & Tracey, 2011).

Trivedi ve Stokols (2011) sosyal girişimciliğin sosyal girişimcinin özellikleri, sosyal girişimciliğin süreçleri ve sonuçları bağlamında tanımlandığını öne sürmektedir. Bu doğrultuda Aslan ve arkadaşları (2012), sosyal girişimleri diğer girişimcilerden ayıran dört tema olduğunu tespit etmişlerdir. Söz konusu dört tema; ekonomik kazanımların ve ekonomik değer (economic value) yaratmanın aksine sosyal amaçlara ve sosyal değer (social value) üretimine vurgu yapılması, sosyal eylemci rol, girişimcilik ve inovasyon unsurları, elde edilen ticari karın yeniden sosyal problemin çözümüne yönelik bir araç olarak kullanılması şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca, sosyal girişimcilerin ortak özellikleri toplumsal bir ihtiyacın varlığını görmeleri ve onu doğru tanımlayabilmeleri, bu ihtiyacı bir fırsatla ilişkilendirebilecek bir vizyona sahip olmaları, bu doğrultuda gerekli insanları bir araya getirerek

ağ kurabilmeleri, kaynak yaratabilmeleri ve riskleri hesaplayabilmeleri olarak vurgulanmaktadır (Thompson, 2002, ss.415-416).

Yazında yer alan araştırmalara göre kamu ve özel sektör içerisinde sosyal girişimcilerin bulunduğu bilirse de kavramın yeni gelişmeye başladığı dönemde sosyal girişimcilik sıklıkla kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarına atfedilmiştir (Chahine, 2016; De Bruin & Teasdale, 2019; Thompson, 2002, ss.415-417). Sivil toplum kuruluşlarının büyük bir çoğunluğunun sosyoekonomik açıdan dezavantajlı kişiler, kadınlar, çocuklar, göçmenler, engelliler, azınlık mensupları gibi toplumsal hayatta zorluklarla karşılaşan grupların sorunlarına dair duyarlılık taşıdığı ve onlara yönelik faaliyetler gösterdiği göz önüne alındığında sosyal girişimcilik bağlamında STK'ların önemli aktörler olması doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır (Cheney & Sinervo, 2019).

Bir toplumun kalkınması sürecinde her bireyin üstenebileceği bir sorumluluk bulunmakta ve demokratik toplumlarda yenilikçi çözümler üretebilecek sosyal girişimcilerin sayısının artma olasılığı daha fazla görülmektedir (Betil, 2010, s.24). Sivil toplum kuruluşlarının sosyal girişimcilik rolü üstlenmesinin ise toplumsal kalkınmanın hızlanmasına olumlu bir etki yaratacağı düşünülmektedir. Ancak sivil toplum kuruluşları tam anlamıyla ve tek başına sosyal girişimciliği karşılayan bir alan değildir. Çalışmanın temel aldığı tanımına göre sosyal girişimcilikte ana motivasyon sosyal değer yaratmak olsa da ekonomik bir değer yaratılması ve bu değerın yeniden ilgili alana aktarılması söz konusudur. Bu doğrultuda STK'lar toplumsal sorunlara yenilikçi çözümler üretebildikleri, sosyal ve ekonomik bir değer yaratarak toplumda olumlu sosyal etkiler oluşturabildikleri aşamada sosyal girişimci olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de sosyal girişimlere yönelik yasal düzenlemenin olmaması sivil toplum ve sosyal girişimciliğin ortak paydada buluşmasına sebep olmakta ve ilgili araştırmaları ülkemiz için daha da önemli bir hale getirmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak sosyal girişimcilik faaliyetlerinde bulunmak isteyen kişi veya örgütler farklı tüzel kişilikler altında faaliyetlerini yürütmektedir. Ülkemizde vakıf ve dernekler ile vakıf ve derneklerin iktisadi işletmeleri, kooperatifler ve özel işletmeler şeklinde faaliyetlerini yürüten ve kendilerini sosyal girişim olarak tanımlayan kuruluşlara rastlanmaktadır. Bu sebeple sivil toplum kuruluşlarının sosyal girişimcilik faaliyetlerinin belirlenmesi ülkemizde var olan sosyal girişimcilik alanının tanımlanması bakımından önem arz etmektedir (British Council, 2019, ss.53-56).

Sosyal girişimciliğin doğasının her toplumda tarihsel, kültürel, dini, sosyal, ekonomik ve siyasi dinamiklerle farklı boyutlarda geliştiği ve tam da bu sebeple toplumsal özellikleri göz önünde bulundurularak sosyal girişimcilik üzerine hangi aktörlerin nasıl rol oynayabileceğine dair daha fazla ampirik çalışmanın yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Aslan, Araza & Bulut, 2012). Sosyal girişimcilik sivil toplum ile iç içe geliştiği takdirde toplumsal kalkınma adına büyük adımlar atılabileceği göz önüne alındığında mevcut sivil toplum kuruluşlarının sosyal girişimcilik kapasitesinin değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

3. Araştırma Yöntemi

Türkiye’de sivil toplum sektörünün sosyal girişimcilik kapasitesini keşfetmeyi amaçlayan bu araştırma betimsel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Betimsel araştırma, ilgilenilen alana dair mevcut durumu ortaya koyma amacını taşıyan, geniş gruplar üzerinde yürütülen ve bireylerin ilgili olaya ilişkin görüşlerinin ve tutumlarının kendi koşulları içerisinde betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2008; Lawless & Heyman, 2010). Yerel yazında sivil toplum sektörünün sosyal girişimcilik dinamiklerine yönelik bir araştırma bulunmaması sebebiyle betimsel yöntem tercih edilmiş ve mevcut durumun aydınlatılması ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu araştırmada, Türkiye’de sivil toplum sektörü özelinde dernekler tarafından hangi alanlarda sosyal girişimcilik faaliyetleri yürütüldüğüne ve sivil toplum sektöründe sosyal girişimcilik kapasitesinin geliştirilmesi kapsamında temel sorunların neler olduğuna dair sorunsalın yanıtlanmasına odaklanılmaktadır. Sivil toplum sektörü ve sosyal girişimciliğin özellikle ülkemizde iç içe geçtiği düşünüldüğünde sosyal girişimciliğe dair yapılan araştırmaların sivil toplum sektörünü dahil etmesinin önem taşıyacağı düşünülmektedir. Ülkemizde sosyal girişimciliğe ilişkin yasal bir çerçevenin bulunmaması sonucu sosyal girişimcilerin çoğunlukla dernek, vakıf ve kooperatif olarak faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu sebeple sivil toplum sektörü tarafından gerçekleştirilen sosyal girişimcilik faaliyetlerinin hangi alanlarda olduğunun ve bu faaliyetlerin yürütülmesi aşamasında hangi sorunlarla karşılaşıldığının tespit edilmesi ilgili alana katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de sivil toplum sektörünün tarihsel gelişim süreci ve günümüz STK’ları incelendiğinde derneklerin faaliyetleri ve sayıları bakımından önemli bir konumda bulunması sebebiyle dernekler üzerinde araştırma yapılmasına karar verilmiştir. Belirlenen amaçlar doğrultusunda anket çalışması yapılması uygun bulunmuştur. Anket uygulaması için örneklem çerçevesi belirlenirken İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün resmi web sitesinde yayınladığı güncel verilerin yanı sıra Düzey 2 Grubunda yer alan istatistiki bölge birimlerinden yararlanılmıştır. Düzey 2 Bölgelerinin yarısı kadar örneklem araştırmaya dahil edilerek Ankara, İstanbul, İzmir, Afyon, Antalya, Çanakkale, Erzurum, Gaziantep, Hatay, Kayseri, Kocaeli, Samsun ve Van olmak üzere toplam 13 il belirlenmiştir. Anket uygulaması için belirlenen illerde faaliyet gösteren 60.593 dernek sayısı illerin nüfus oranı ve derneklerin faaliyet sektörü göz önünde bulundurulmuş, 3000 dernek kota olarak belirlenmiştir. Uygulanacak anket için öncelikle illerin nüfusu ile illerde faal bulunan dernek sayısı arasındaki oran dikkate alınmış, ardından Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı sektörel faaliyet alanlarına ilişkin verilerden yararlanılarak hangi ilde hangi sektörel faaliyet alanından ne kadar anket uygulaması yapılması gerektiği de ortaya çıkarılmıştır. Örneklem yönteminin rassal örneklem olmaması sebebiyle olası seçim hatalarını en aza indirmek için her ilde sektörel alanına göre belirlenen derneklerin yanı sıra o ilde öne çıkan ve aktif olarak faaliyet gösteren derneklerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı istatistiki verilerden yararlanılarak dernekler örnekleme dahil edilmiştir. Bu sebeple kota olarak belirlenen 3000 sayısının üzerinde veri toplanmıştır.

Araştırmanın bütünlüğünün korunması amacıyla tüm anket uygulamaları çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında derneklerin sosyal girişimcilik faaliyetlerine yönelik kapsamlı bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formunda sektörel faaliyet alanı gibi genel bilgilerin ardından ilk bölümde sosyal girişimcilik faaliyetlerinin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, ikinci bölümde gerçekleştirilen sosyal girişimcilik faaliyetlerinin hangi alanlarda olduğu, üçüncü bölümde iş birliğine ilişkin önem dereceleri ve son bölümde ise genel değerlendirmeye ilişkin sorular sorulmuştur.

Bazı katılımcılar anket uygulamasını yarıda bırakmış ve bazı katılımcılar da belli sorulara cevap vermeyi tercih etmemiştir. Toplam gerçekleştirilen anket sayısı 3726 olmakla birlikte; anketin yarıda bırakılması, çok fazla sorunun atlanması gibi çeşitli nedenlerle, tamamı analize dahil edilmemiştir. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra 3576 adet analiz edilebilir anket formuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılarak anket sorularına verilen cevaplar araştırmacılar tarafından tarafsız bir şekilde sunulmuş ve ilgili literatür bağlamında değerlendirilmiştir.

4. Analiz ve Bulgular

Veri toplama sürecinde ilk olarak derneklerin sosyal girişimcilik faaliyetlerine yer verip vermedikleri konusunda araştırma yürütülmüş ve Türkiye'deki derneklerin hangi düzeyde sosyal girişimci oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna ek olarak, sosyal girişimciliğin sektörel ölçekte ne denli yoğunlaştığı analiz edilmiş ve bu bağlamda konvansiyonel STK'lar ile sosyal girişimci STK'ların ayrıştığı yönler ele alınmıştır. Ayrıca, STK'ların sosyal girişimci nitelikte faaliyet göstermelerini engelleyen boyutlar analiz edilmiş ve iş birliği geliştirme hususunda önem attıkları diğer kurumlar ele alınarak söz konusu sorunlara çözüm geliştirmek adına bazı önerilerde bulunulmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular bu bölümde tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Girişimcilik

STK'nız Bünyesinde Sosyal Girişimcilik Faaliyetleri Gerçekleştiriliyor Mu?	f	%
Evet	1,957	54,72
Hayır	1,370	38,30
Bilmiyorum	249	6,96
Toplam	3,576	100

Elde edilen verilere göre, derneklerin %54,72'si kendilerini konvansiyonel, kar amacı gütmeyen STK olmanın aksine kar amacı güden, elde ettikleri karın büyük bir bölümün ilerideki dönemlerde yürütecekleri proje yatırımlarında kullanmak üzere planlayan yenilikçi ve sosyal girişimci örgüt yapısına sahip STK'lar olarak tanımlamaktadır. Bu durum, uzun yıllardır daha yüksek bir oranda olduğu öngörülen klasik STK'lardan sosyal girişimcilik özelliği gösteren bir sektöre geçiş yaşandığının tespiti ve anlaşılması açısından ilgi çekici bir veri olarak değerlendirilmektedir. Bu değişim-dönüşümün ve ilgili oranın orta ve uzun vadede sosyal girişimci STK'lar lehine artacağı öngörülmektedir.

Bu bağlamda, konvansiyonel STK'ların orta ve uzun vadede rekabet avantajını kaybedecekleri ve örgüt faaliyetlerine son verme yoluna gidecekleri değerlendirilmektedir. Sivil toplum sektöründe hayatta kalmayı planlayan STK'ların örgütsel yapılarını, stratejilerini, amaçlarını ve hedeflerini kurum içi ve kurum dışı eğitim, danışmanlık, inovasyon-sosyal inovasyon vb. iç ve dış kaynaklardan yararlanarak sosyal girişimciliği esas alan yapıya dönük bir şekilde güncellemelerinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Girişimcilik Faaliyet Alanları

Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerini Yoğunlukla Hangi Alanlarda Gerçekleştiriyorsunuz?	f	%
Eğitim	1,280	65,40
Sağlık	390	19,92
Çevre	597	30,50
Göç	145	7,40
Çocuk	465	23,76
Engelliler	375	19,16
Kültür-Sanat	828	42,30
Spor	594	30,35
Kadın	398	20,33
Diğer	302	15,43
Toplam katılımcı	1,957	

Sivil toplum sektörü içerisinde temelde iki farklı yapıda STK'ların yer aldığı belirtilebilir. Bu sınıflandırma ilgili STK'ların amaç ve işleyişleri açısından aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir.

1. Konvansiyonel STK'lar; hiçbir şekilde kar amacı gütmeyen, yalnızca bağışlarla ve desteklerle faaliyetlerini yürüten, dolayısıyla bağışlara, desteklere ve ulusal/uluslararası fonlara tam anlamıyla bağımlı olan, büyük ölçüde yarı zamanlı çalışanları bulunan, profesyonel çalışan oranı görece daha düşük olan ve sınırlı süreli faaliyetlere odaklanan STK'lar olarak açıklanabilir.
2. Sosyal Girişimci STK'lar; özel sektör işletmelerinin çalışma prensiplerine daha yakın bir şekilde kar amacı güden, elde ettiği karı gelecek dönemlerdeki projelerinde yatırım kalemi olarak kullanmayı planlayan, bu yolla bağış ve desteklere olan finansal bağımlılığını azaltarak daha özgür karar alma ve daha uzun vadeli projeler yürütme imkanı bulan, büyük ölçüde tam zamanlı çalışanları bulunan, profesyonel çalışan oranı görece daha yüksek olan ve sürdürülebilirliğini elde eden STK'lar olarak detaylandırılabilir.

Buradan hareketle Tablo 3'te yer alan veriler analiz edildiğinde; sektör içerisindeki yenilikçi ve sosyal girişimci STK'ların görece ve sırasıyla eğitim, kültür-sanat, çevre ve spor alt sektörlerinde faaliyet gösterdiği ifade edilebilir. Kadın, engelliler, sağlık ve göç alt sektörlerinde faaliyetlerini yürüten STK'ların ise ne gibi sebeplerle konvansiyonel STK olarak faaliyetlerini yürütmeyi tercih ettikleri

ya da tercih etmek zorunda kaldıklarının araştırılması gereken konular arasında yer aldığı düşünülmektedir.

Tablo 4. Sosyal Girişimcilik Alanında Eksiklikler

Sosyal Girişimcilik Konusunda Eksik Olan Alanlar	f	%
STK'ların sosyal girişimcilik kavramı hakkında bilgi eksikliği	1,920	53,69
Bireylerin sosyal girişimcilik kavramı hakkında bilgi eksikliği	1,731	48,40
Sosyal girişimcilik uygulamaları ile klasik gönüllülük faaliyetleri arasındaki farka dair yeterli düzeyde bilincin var olmaması	1126	31,48
Sosyal girişimcilik uygulamalarının sivil toplum sektörüne olumlu yönde yapacağı etkilerin bilinmiyor olması	1,269	35,48
Sosyal girişimcilik faaliyetleri için yeterli düzeyde bütçe ayırma imkanının olmaması	2,041	57,07
Sosyal girişimcilik faaliyetleri gerçekleştirmek için yeterli insan kaynağına sahip olunmaması	976	27,29
Diğer	60	1,67
Toplam katılımcı	3,576	

Sivil toplum sektöründe sözü edilen değişim ve dönüşümün gerçekleştirilmesinde (konvansiyonel STK'lardan sosyal girişimci STK'lara dönüşüm) en fazla öne çıkan hususlar olarak bütçe eksikliği ile STK'ların ve vatandaşların sosyal girişimcilik kavramına ilişkin bilgi eksikliği başlıkları ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, bu kavrama ilişkin genel bilinç eksikliği başlığı ile bu dönüşüm sağlandığında ne gibi avantajlar elde edileceğine dair belirsizlik gibi hususlar da kayda değer oranlara sahiptir. Dolayısıyla, sivil toplum sektöründeki sosyal girişimciliğe dair eksiklikleri konu alan bu soruya ilişkin veriler ışığında, kamu sektörü-özel sektör-sivil toplum sektörü olmak üzere üç ana sektörü ve hatta vatandaşları da kapsayacak topyekün bir eylem planının oluşturulmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Yukarıdaki görüşlere benzer bir şekilde; gelişmiş ülkelerin bu tür eylem planlarını yaklaşık olarak 20 yıl önce hayata geçirdikleri görülmektedir. Söz konusu eylem planlarının sonucunun bir örneği olarak yaklaşık 67 milyon nüfusa sahip olan bir ülke olan Birleşik Krallık ele alındığında; ülke genelinde yaklaşık olarak 170.000 STK'nın yer aldığı görülmekte, bu STK'larda 900 bin kişinin istihdam sahibi olduğu ifade edilmektedir (AB Ülkelerinde Sivil Toplum: Kamu-STK İş Birliği Projesi Raporu, 2019, s.7). Tüm bunlara ek olarak; söz konusu sosyal girişimci STK'ların bağışlar hariç, ticari faaliyetler, yatırım gelirleri, etkinliklerden elde edilen gelirler ve diğer gelirleri kapsamında ülke ekonomisine yıllık 80 milyar sterlin katkı sundukları belirtilmektedir (AB Ülkelerinde Sivil Toplum: Kamu-STK İş Birliği Projesi Raporu, 2019, s.7).

Tablo 5. Sivil Toplum Kuruluşlarının İş Birliği Geliştirdiği Kurumlar ve Öncelikleri

İş Birliği Geliştirdiğiniz Kurumların Önem Derecesini Belirtiniz	f %		f %	
	Çok Önemli		Önemli	
Diğer STK'lar	811	22,67	1,519	42,47
Konfederasyon/Federasyon/Ağ/Şemsiye vb. STK'lar	689	19,26	1,377	38,50
Kamu Kuruluşları	1,329	37,16	1,376	38,47

Özel Sektör Kuruluşları	876	24,49	1,488	41,61
Üniversiteler	1,210	33,83	1,278	35,73
MEB'e Bağlı Okullar	865	24,18	1,295	36,21
Toplam katılımcı		3,576		3,576

Derneklerin iş birlikleri geliştirilmesi aşamasında hangi kurumlara ne düzeyde önem atfettiğini ölçme amacı taşıyan soruya verilen yanıtlar şu şekilde yorumlanabilir. “Çok önemli” ve “önemli” yanıtları ele alındığında STK’ların en fazla önem atfettiği kuruluşların kamu kuruluşları olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum hem olumlu hem de olumsuz bir yön olarak değerlendirilebilir. Öyle ki; kamu kurumlarına yüksek düzeyde önem atfetmenin derneklerin faaliyetlerinin hukuki çerçeve içerisinde denetlenmesi ve yasadışı faaliyetlerin kontrolü gibi ulusal güvenliği ilgilendiren konular açısından olumlu olduğu ancak kamu kurumlarına bağımlılığın neden olacağı örgütsel atalet ve konvansiyonel STK olarak faaliyet yürütmeye devam etme eğilimi açısından ise olumsuz olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak; diğer STK’larla ilişkiler ve iş birliği mekanizmaları ile özel sektör işletmeleri ve üniversiteler ile ilişkilere verilen önemin halihazırda yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Ancak söz konusu verileri olumlu yönde daha da fazla geliştirebilmek amacıyla STK’lar ile ilgili kuruluşların iş birliklerini artırma yolunda teşvik edici ek mekanizmalar geliştirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

5. Sonuç

Toplumlara dair olguların değişiminin bir sonucu olarak sektörler ve uzmanlık alanları arasındaki konvansiyonel sınırların netliğini kaybettiği gözlemlenmektedir. Ayrıca toplumsal sorunların çözümü ve beklentilerin karşılanması için sektörler arasında iş birliğine ihtiyaç duyulmakla birlikte yeni iş modelleri hatta sektör ve alanlar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, topluma yönelik sosyal misyonlarını yerine getirmek amacıyla hizmet veren kamu sektörü ve sivil toplum kuruluşları gibi kar amacı gütmeyen örgütler dahi özel sektörün yenilikçi ve dinamik iş stratejilerini bünyelerine katmaya çalışmaktadır. Yeni girişimcilik alanı olarak ifade edilen sosyal girişimcilik, özellikle sivil toplum kuruluşları için alternatif bir örgütlenme ve iş yapma modeli olarak tercih edilmesinin yanı sıra sürdürülebilir fayda üretme aşamasında zorunlu bir olgu olarak da önem kazanmaktadır. Bu anlamda sosyal girişimcilik, kamu sektörü ve kar amacı gütmeyen kuruluşların ekonomik kapasitesinin geliştirilmesi için temel bileşenleri oluşturmaktadır. Toplumsal değişime uyum ve katkı sağlamak için sivil toplum sektöründe sosyal girişimcilik modeli önemli bir alternatif olarak görülmektedir.

Araştırma kapsamında sivil toplum sektöründe yürütülen sosyal girişimcilik faaliyetlerine yönelik veriler toplanmış ve bu veriler ışığında sivil toplum sektöründe yeni örgütlenme modeli olarak sosyal girişimcilik ele alınmıştır. Sivil toplum sektörünün yeni ve karmaşık sorunlara geleneksel yöntemlerle cevap verebilmesinin zor olduğu ve sosyal girişimciliği alternatif ve sürdürülebilir bir yol olarak görmesi bu araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen saha araştırması sonuçları da sosyal girişimcilik faaliyetlerinin sivil toplum sektörü için

her geçen gün daha da fazla önem kazanmakta olduğunu göstermektedir. Özellikle anket uygulamasına katılan derneklerin yarısından fazlasının sosyal girişimcilik faaliyetleri yürüttüğünü belirtmesi oldukça dikkat çekicidir. Bu durum sonucunda hem sosyal girişimcilik faaliyetlerine ilişkin farkındalığın gelişmekte olduğu hem de sosyal girişimcilik faaliyetlerinin STK'lar için önemli bir alternatif sunduğunun bilincine vardıkları yorumu yapılabilir. Buna ek olarak saha çalışmasında sosyal girişimcilik faaliyetlerinin yürütüldüğü başlıca alanların eğitim, kültür-sanat, çevre ve spor alt sektörleri olarak belirtildiği görülmektedir. Dolayısıyla araştırma sonuçları günümüz sorunlarına ilişkin yenilikçi model ve uygulamaların denendiğini ancak söz konusu yeni arayış ve dönüşümlerin tüm alt sektörler genelinde tam anlamıyla yaygınlaşmadığını göstermektedir. Hem mevcut olan hem de son dönemde karşılaşılan görece daha güncel sorunlara ilişkin yenilikçi model ve uygulamaların denenmesi tüm alt sektörler için oldukça önem taşımaktadır.

İlerleyen dönemde sivil toplum sektöründe sosyal girişim olarak tanımlanabilecek kuruluşlara yönelik bir yasal altyapının kazandırılmasının, bu yönde bir kamuoyu oluşturulmasının ve yürütülecek olan yeni araştırmaların hem sivil toplum sektörünün yapısına hem de sosyal girişimciliğin kapsamına ilişkin katkı sunacağı düşünülmektedir. Nihayetinde sivil toplum sektörü ve sosyal girişimcilik doğası gereği bir arada var olmaktadır ve var olmaya da devam edecektir. Sivil toplum sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi ve güncel sorunlara yenilikçi çözümler üretebilmesi aşamasında sosyal girişimcilik kavramının yaratıcı bir anahtar olarak kullanılarak sektör açısından inovatif ve alternatif yolların açılmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aktan, C. C., & Çoban, H. (2006). Kamu Sektöründe İyi Yönetim İlkeleri. Aktan, C. C. (Ed.). *Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme*. (ss. 13-40). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Alvord, S. H., Brown, L. D., & Letts, C. W. (2004). Social Entrepreneurship And Societal Transformation: An Exploratory Study. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 40(3), 260-282.
- Arslan, O. (2001). Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği. Bayrak Yayınları.
- Aslan, S. (2010). Sivil Toplum ve Demokrasi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (2), 357-374.
- Aslan, G., Araza, A., & Bulut, Ç. (2012). Sosyal Girişimciliğin Kavramsal Çerçevesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(2), 69-88.
- Atalay, Z. (2019). Partners In Patriarchy: Faith-Based Organizations And Neoliberalism In Turkey. *Critical Sociology*, 45(3), 431-445.
- Ateş, M. (2017). *Sosyal İnovasyon ve Türkiye: Potansiyeli, Dinamikleri ve Sosyal İnovatif Çalışmaları Desteklemede Devletin Rolü*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Austin, J., Stevenson, H., & Wei-Skillern, J. (2006). Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, Or Both?. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(1), 1-22.
- Avrupa Komisyonu. (2001). Avrupa Yönetişimi Üzerine Beyaz Kitap. Brüksel: Avrupa Birliği.
- Betil, İ. (2010). Sivil Toplum, Sosyal Sermaye, Sosyal Girişimcilik. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 21-25.

- Bornstein, D., & Davis, S. (2010). *Social Entrepreneurship: What Everyone Needs To Know*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- British Council, Türkiye, 2019. 'Türkiye'de Sosyal Girişimlerin Durumu'. <https://www.britishcouncil.org.tr/programmes/education/social-enterprise-research>.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (Ed.). (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Canbolat, İ. (2002). *Küreselleşen Dünya ve Türkiye* (1. Baskı) Bursa: Vipaş Yayınları.
- Chahine, T. (2016). *Introduction To Social Entrepreneurship*. (1. Baskı) Londra: CRC.
- Çaha, Ö. (2001). The Inevitable Coexistence Of Civil Society and Liberalism: The Case Of Turkey. *Journal of Economic & Social Research*, 3(2).
- Çaha, Ö. (2006). *Bir Kez Daha Sivil Toplum*. 11 Eylül 2020 tarihinde <http://www.siviltoplum.com> adresinden alındı.
- Çaha, Ö. (2007). *Aşkın (Transandantal) Devletten Sivil Topluma*. İstanbul: Plato Film Yayıncılık.
- Çarkoğlu, A., & Aytaç, S. E. (2015). Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik. *Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı*.
- Dacin, M. T., Dacin, P. A. & Tracey, P. (2011). Social Entrepreneurship: A Critique And Future Directions. *Organization Science*, 22(5), 1203-1213.
- Danış, D. & Nazlı, D. (2019). A Faithful Alliance Between The Civil Society and The State: Actors and Mechanisms Of Accommodating Syrian Refugees In Istanbul. *International Migration*, 57(2), 143-157.
- De Bruin, A. & Teasdale, S. (2019). Exploring The Terrain Of Social Entrepreneurship: New Directions, Paths Less Travelled. In *A Research Agenda For Social Entrepreneurship*. Edward Elgar Publishing.
- Demir, Ö. (2014). "Sivil Toplum Kuruluşları", "Sosyal Girişimcilik", "Kurumsal Sosyal Sorumluluk" ve "Sosyal İşletme". *The Journal of Academic Social Science*, (6), 347-356.
- Dess, J. G. (2001), The Meaning of Social Entrepreneurship. https://centers.fuqua.duke.edu/case/wp-content/uploads/sites/7/2015/03/Article_Deess_MeaningofSocialEntrepreneurship_2001.pdf
- Drucker, P.F. (1989), The New Realities in Government and Politics, in *Economics and Business*, in *Society and World View*, HarperBusiness, New York, NY.
- Ersoy, H. (2010). Kültürel Çevrenin Girişimcilik Tercihine Etkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 71-77.
- Göle, N. (1995). Authoritarian Secularism And Islamist Politics: The Case Of Turkey. A. R. Norton (Ed.), *Civil Society In The Middle East* (s. 17-44) içinde. Leiden: E.J. Brill.
- Griffin, W. R. & Pustay, W. M. (2001). *International Business*. New Jersey: Prentice-Hall Yayınları.
- Gündüz, A. Y., & Kaya, M. (2014). Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerine Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 6(10), 130-169.
- Güneş, İ. (2004). Sivil Toplum Kuruluşları. *Son Baskı Sanal Dergi*, 1(5), 10-20.
- Huybrechts B. & Nicholls, A. (2012). Social Entrepreneurship: Definitions, Drivers and Challenges. Tokarski, C., K. & Ernst, K. (Ed.). *Social Entrepreneurship and Social Business*. (ss. 31-48). Wiesbaden: Springer.
- Işık, V. (2015). Türkiye'deki Sosyal Girişim Yapılanması Analizi: ASHOKA Üyesi Sosyal Girişimler Üzerine Bir Alan Araştırması. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 1(1), 63-76.
- Johnson, S. (2000). Literature Review On Social Entrepreneurship. *Canadian Centre for Social Entrepreneurship*, 16(23), 96-106.

- Kaldor, M. (2020). *Global Civil Society: An Answer To War*. Cambridge: Polity Press.
- Kanter, R. M., & Summers, D. V. (1987). Doing Well While Doing Good: Dilemmas of Performance Measurement in Nonprofit Organizations and the Need for a Multiple-Constituency Approach. W. W. Powell (Ed.), *The Nonprofit Sector: A Research Handbook* (pp. 154-167) içinde. New Haven: Yale University Press.
- Kaplangil, D. (2010). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokratikleşme*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Katı, B. G. & Toker, K. (2021). Bir Sosyal Değişim Katalizörü Olarak Sosyal Girişimcilik. İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi, 5 (10), 145-164.
- Kaya, Ç. (2019). Sosyal İş Modelleri ve Sosyal Girişimcilik: Boğaziçi Üniversitesi Tüketim Kooperatifi Örneği. İşletme Araştırmaları Dergisi, 11(3), 1433-1449.
- Keyman, E. F. (2004). Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları 4.
- Keyman, E. F. (2006). Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha (1. Baskı) Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Keyman, E.F., & Önis, Z. (2007). Turkish Politics In A Changing World; Global Dynamics And Domestic Transformations. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lawless, H. T., & Heymann, H. (2010). *Descriptive Analysis. Sensory Evaluation Of Food*. New York: Springer.
- Mair, J. & Marti I. (2006). Social Entrepreneurship Research: A Source Of Explanation, Prediction And Delight. *Journal of World Business*, 41:36-44.
- Mardin, Ş. (2002). Din ve İdeoloji. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2006). Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İstanbul: İletişim.
- Mostovova, E. (2019). *Social İnnovation & Social Entrepreneurship: Conceptual Insights & Empirical Contributions*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Berlin Teknik Üniversitesi, Berlin.
- Nicholls, A. (Ed.). (2006). *Social Entrepreneurship: New Models Of Sustainable Social Change*. Oxford: OUP Oxford.
- Özbudun, E. (1999). Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon. Özdalga, E. & Persson, S. (Ed.). *Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası*. (ss.112-121). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Özdevecioğlu, M. & Cingöz, A. (2009). Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimciler: Teorik çerçeve. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (32), 81-95.
- Özer, M. H. (2008). Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 86-97.
- Özkiraz, A., & Arslanel, M. N. (2015). Türkiye'de 1945-1960 Döneminde Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığı Meselesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 21-42.
- Özler, Ş. İ. & Sarkissian, A. (2011). Stalemate And Stagnation In Turkish Democratization: The Role Of Civil Society And Political Parties. *Journal of Civil Society*, 7(4), 363-384.
- Peredo, A. M. & Mclean, M. (2006). Social Entrepreneurship: A Critical Review Of The Concept. *Journal of World Business*, 41, ss.56-65.
- Sarıbay, A. Y. (2000). Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokrasi. Sarıbay, A.Y. & Keyman E.F. (Ed.). *Global Yerel Eksende Türkiye*. (ss. 447-462). İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2019). AB Ülkelerinde Sivil Toplum: Kamu-STK İş Birliği Projesi Raporu.

- Sönmez, A., Arıker, Ç. & Toksoy, A. (2016). Dünya'da Ve Türkiye'de Sosyal Girişimciliğin Gelişimi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 17(37 Girişimcilik Özel Sayısı), 102-121.
- Şahin, O. & Akboğa, S. (2019). Türkiye'de Devlet-Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi Ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Katılım. International Journal of Political Science and Urban Studies, 7(2), 405-427.
- Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. Türklük Bilimi Araştırmaları, (29), 387-401.
- Taş, H. Y. & Şemşek, İ. (2017). Türkiye Ve Dünyadan Sosyal Girişimcilik Örnekleri Ve İstihdama Katkıları. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 6(16), 480-497.
- Tester, K. (2014). Civil Society (1. Baskı) Londra: Routledge.
- Thompson, J. L. (2002). The World Of The Social Entrepreneur. The International Journal of Public Sector Management, 15: 412-431.
- Toksöz, F. (1986). Dernekler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, B. (1996). Civil Society in Turkey. Norton, A. R. (Ed.). *Civil Society in the Middle East*. (ss. 87-118). Leiden: E.J. Brill.
- Tosun, G. E. (2001). *Demokratikleşme Perspektifinden, Devlet-Sivil Toplum İlişkisi (1. Baskı) İstanbul: Alfa Yayınları*.
- Trivedi, C. & Stokols, D. (2011). Social Enterprises And Corporate Enterprises: Fundamental Differences And Defining Features. Journal of Entrepreneurship, 20: 1.
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim (1. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık*.
- Yıldız, Ö. (2007). Sivil Toplum Örgütleri,'Özerklik': Kavramsal Bir Açılım. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 53-58.
- Yücekök, A. N. (1998). Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri Gelişiminin Toplumsal Aşamaları ve Süreci. Yücekök, A. N., Turan, İ. & Alkan, M.Ö. (Ed.). *Tanzimattan Günümüze İstanbul'da STK'lar*. (ss. 13-45). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

A NEW ORGANIZATIONAL MODEL IN THE CIVIL SOCIETY SECTOR: SOCIAL ENTREPRENEURSHIP*

Ülkü Neslihan AKTAŞ**
Memduh Eren GİDERLER***
Erdal AKDEVE ****

As a result of the rapid and comprehensive changes experienced today, societies are faced with new and more complex problems. It has been noticed that these problems have unique features and require innovative solutions that go beyond conventional methods and approaches. Two phenomena, “civil society” and “social entrepreneurship” have emerged as crucial factors in addressing these challenges. The civil society sector is playing an increasingly important role in addressing complex and novel social issues that are distinct from those traditionally encountered. In this context, the sector has been adopting new business models, behaviors, and approaches that contribute to its efficacy and impact in relation to the public and private sectors. Among these emerging business models, social entrepreneurship stands out as a noteworthy and contemporary form of entrepreneurship.

The increasing number of non-governmental organizations and economic challenges have resulted in a growing gap between supply and demand, making it difficult for organizations focused on creating social value to maintain sustainability. As a result, non-governmental organizations have enhanced their entrepreneurial capacities and diversified their resources by forming new partnerships

* The data used in this research was obtained through field activities of the “NGO Needs Document and Civil Society Strategy Plan” project, supported by the General Directorate of Relations with Civil Society under the Ministry of Interior Affairs of the Republic of Turkey in 2019.

** Social Sciences University of Ankara, Research Center, ulku.aktas@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1932-6679

*** Social Sciences University of Ankara, Business Department, memduheren.giderler@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1062-7205

**** Social Sciences University of Ankara, Business Department, erdal.akdeve@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4133-976X

with the state and private sectors (Kanter and Summers, 1987). Social entrepreneurship is viewed as a driver of social change by civil society actors (Nicholls, 2006, p.3), a space for new hybrid partnerships (Austin, Stevenson & Wei-Skillern, 2006), or a model of political transformation and empowerment (Alvord, Brown & Letts, 2004). According to Huybrechts and Nichols (2012), social entrepreneurship is a growing field of hybrid action that serves as a catalyst for broader adjustments to the roles and boundaries of the market, government, and civil society. As a result, the main research suggests that civil society and social entrepreneurship complement and support one another, making them important phenomena that need to be examined.

While social entrepreneurship activities are generally carried out within the legal entities of non-governmental organizations, the literature on social entrepreneurship in Turkey (Aslan, Araza, & Bulut, 2012; Özdevecioğlu & Cingöz, 2009; Taş & Şemşek, 2017) is not directly related to the civil society sector. This is noteworthy as social entrepreneurship does not have legal regulations in the country and its activities are generally carried out within the legal entities of non-governmental organizations. For instance, out of 21 social enterprises that are members of Ashoka Turkey, 12 are organized as associations, 4 as foundations, 2 as cooperatives, and 3 as companies (Işık, 2015, p.74). In addition, according to a study by the British Council Turkey (2019), most social enterprises in Turkey (28.7%) have cooperative legal entity, while 18.6% are registered as limited liability companies and 18.6% as sole proprietorships. While some social enterprises (14%) prefer the association structure, 3.1% prefer the foundation structure. Notably, 10% of social enterprises in Turkey do not have an official legal status (British Council Turkey, 2019).

Several studies have focused on various aspects of social entrepreneurship, such as the conceptual framework of social entrepreneurship (Aslan, Araza, & Bulut, 2012; Kati & Toker, 2021), general characteristics of social entrepreneurs (Özdevecioğlu & Cingöz, 2009), the development of social entrepreneurship (Sönmez, Arıker & Toksoy, 2016), and examples of social entrepreneurship (Kaya, 2019, pp.1438-1442; Taş & Şemşek, 2017). When examining the related literature, it becomes apparent that social entrepreneurship is often studied in isolation from the non-governmental sector, despite the fact that social entrepreneurship activities are predominantly carried out within the legal entities of non-governmental organizations in Turkey. Therefore, it is crucial to include the phenomenon of social entrepreneurship in studies related to civil society in order to gain a more comprehensive understanding of the civil society sector in Turkey. By doing so, researchers can contribute to the advancement of the field and better understand the dynamic relationship between social entrepreneurship and civil society.

The main objective of this research is to examine the impact of social entrepreneurship on the transformation of the civil society sector and its contribution to society. A descriptive research design is employed to investigate the areas where social entrepreneurship activities are carried out by non-governmental organizations (NGOs) and the challenges faced by the sector in implementing these activities. The literature review covers the importance of civil society, the current situation and development of civil society in Turkey, the role of associations in the sector, and social

entrepreneurship. To answer the research questions, a data collection method is devised, which involves determining the level of social entrepreneurship capacity in the civil society sector in Turkey and gathering information on the current status of social entrepreneurship activities. Given that the majority of social enterprises in Turkey have the legal entity of an association, this study focuses on associations in the non-governmental sector. A questionnaire is designed, consisting of a set of questions, and administered to associations operating in different fields in various provinces of Turkey. The data obtained from the survey is analyzed to provide a framework for understanding the phenomenon of social entrepreneurship in the civil society sector. The research seeks to contribute to the existing literature by examining the role of social entrepreneurship in the development of civil society in Turkey and its potential to address social challenges.